

Demokratiforståelse i rammeplan

«Hvordan legger rammeplan opp til demokratiforståelse?»

Arne Stengel Sande

Kandidatnummer: 2033

Bacheloroppgave

BDBAC4900

Trondheim, mai 2020

Bacheloroppgaven er et selvstendig studentarbeid gjennomført ved Dronning Mauds Minne Høgskole for Barnehagelærerutdanning og er godkjent som en del av barnehagelærerutdanningen.

Under utarbeidelse av oppgaven har studenten fått veiledning ved DMMH.

DronningMaudsMinne
HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING

Innholdsfortegnelse.

1.0 Innledning.....	3
1.1 Bakgrunn og mål.....	4
1.2 Problemstilling.....	4
2.0 Teoretisk tilnærming.....	4
2.1 Rammeplan.....	5
2.1.1 Demokrati og medvirkning i rammeplan.....	6
2.2 Demokrati.....	6
2.3 Medvirkning.....	7
2.4 Samfunnsborger og medborgerskap	8
3.0 Metode	9
3.1 Valg av metode	9
3.2 Dokumentanalyse.....	9
3.3 Diskursanalyse.....	10
3.4 Metodekritikk og forskerrollen	11
4.0 Analyse	12
4.1 Demokratibegrepets utvikling i rammeplan	12
4.2 Demokratibegrepet i rammeplan	13
4.2.1 Demokratibegrepet under overskriften «demokrati» i rammeplan.	13
4.2.2 Demokratibegrepet i fagområdet nærmiljø og samfunn.	16
4.3 Kapittel 4 i rammeplan: barns medvirkning	16
4.4 Rammeplanens føringer om planlagt pedagogisk arbeid.....	17
4.4.2 Kapittel 2 i rammeplan: ansvar og roller.....	17
4.4.3 Kapittel 7 i rammeplan: barnehagen som pedagogisk virksomhet.....	18
4.4.4 Kapittel 8 i rammeplan: barnehagens arbeidsmåter	18
4.4.5 Rammeplanens fagområder.....	18
5.0 Drøfting og funn.....	18
5.1 Diskurser om demokratiforståelse i rammeplan.....	19
5.2 Barn som samfunnsborgere og medborgerskap.....	20
5.3 Struktur og spontanitet.....	22
6.0 Avslutning og oppsummering.....	24
7.0 Referanseliste.....	26

1.0. Innledning

Barnehagen har flere styringsdokumenter som er med på å veilede barnehageansatte på hvordan man skal drive pedagogisk arbeid i barnehagen men også sette klare føringer over hva som forventes og kreves av barnehageansatte. Første loven for barnehager ble vedtatt i 1975, og i 1995 ble en ny barnehagelov vedtatt og med den ga departementet mulighet for å fastsette en rammeplan for barnehagen. Rammeplanen ble laget på grunnlag av at barnehagesektoren de siste årene hadde hatt en rask utvikling og at loven som helhet ikke var klar nok og tilpasset utfordringene i barnehagen. Gjennom denne rammeplanen ville departementet tydeliggjøre barnehagens oppgaver og oppklare hva som forventes av barnehagen og dens oppgaver (Kunnskapsdepartementet 2015). Rammeplanen har siden første gang den ble publisert blitt endret flere ganger, og i skrivende stund ble den siste endringen gjort i 2017.

Rammeplanen har mange kapitler som alle er med på å sette føringer for barnehageansatte, og det er under et av disse jeg fant grunnlaget for min bacheloroppgave. Jeg har gjennom studieløpet gjennomført flere praksisperioder ved ulike barnehager, og siden jeg har tatt bachelorutdanningen på deltid har jeg også jobbet i barnehage ved siden av studiet. Med utgangspunkt i mine varierte erfaringer med å få jobbe med barn i samarbeid med ulike personalgrupper, barnegrupper med forskjellige forutsetninger og fått praksiserfaring fra flere ulike barnehager, har gjort at jeg i løpet av studietiden har opparbeidet en interesse for et spesifikt fagområde i rammeplan. Disse erfaringene har gjort at fagområdet nærmiljø og samfunn har fanget min interesse. Dette har vært et resultat av min erfaring fra å ha praksisperioder i barnehager med ulik geografisk plassering, som fører til ulike forutsetninger når det kommer til å jobbe med fagområdet.

Med min interesse for fagområdet visste jeg at dette var riktig utgangspunkt for meg, men jeg var fortsatt ikke helt sikker på hva i fagområdet jeg ønsket å undersøke videre, eller hvordan jeg skulle ta tak i fagområdet som helhet. Jeg hadde en plan om å gjøre en helhetlig analyse av fagområdet for å se hva jeg fant interessant og videre finne en problemstilling. I fagområdets første setning står det at barnas medvirkning skal være med å legge grunnlaget for videre innsikt i vårt demokratiske samfunn (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 56). Jeg valgte å starte med denne setningen å se nærmere på hva medvirkning og demokrati er i barnehagen og etterhvert som jeg dykket dypere inn i en verden av demokratibegreper og teorier om medvirkning fant jeg dette område svært spennende

og dermed hadde jeg funnet meg et tema jeg ville skrive om. Jeg lærte at demokrati og medvirkning er et stort tema og måtte derfor forsøke å snevre det mer inn for å finne en problemstilling. I samråd med mine veiledere valgte jeg å ta utgangspunkt i det dokumentet som først vekket min interesse, nemlig rammeplan. Innenfor rammeplan var det demokrati som fenget meg mest og det ble naturlig å velge demokrati som tema for min oppgave.

1.1. Bakgrunn og mål

Det som startet med en enkelt setning under et fagområde, førte til at min allerede tilstedeværende interesse for demokrati ble forsterket og jeg ville få en bedre forståelse for demokrati i barnehagen og hva demokrati i barnehagen innebærer. Etter å ha lest flere teorier om demokrati og ulike vinklinger på medvirkning i barnehagen ble jeg ofte henvist til det som står i rammeplan, og dette var med på å forsterke at rammeplan har en viktig og sentral rolle når det kommer til demokratiforståelse i barnehagen. I samråd mine veiledere valgte jeg dermed å ta utgangspunkt i dette og jeg hadde valgt hvilken metode jeg skulle bruke, som ble en tekstanalytisk tilnærming.

1.2. Problemstilling

Når jeg hadde bestemt meg for tema for bacheloroppgaven var det på tide å snevre inn, konkretisere tema, og finne en problemstilling. På grunn av interessen for demokrati og mitt forarbeid med rammeplan valgte jeg problemstillingen **Hvordan legger rammeplan opp til demokratiforståelse?** Sammen med mine veiledere ble det også avgjort at jeg kunne ha et spesielt fokus på spenningen mellom struktur og spontanitet. Derfor valgte jeg også å med dette som en underproblemstilling, **hvordan føringer om struktur og føringer som krever struktur kan være med å prege barns spontanitet.** I min bacheloroppgave vil struktur være de føringer som rammeplan innebærer og legger opp til, og spontanitet vil være tett knyttet til demokratibegrepet og forståelsen av barnehagedemokrati. Med grunnlag i demokratibegrepet har jeg også valgt å ha et fokus på **barn som samfunnsborgere.** Innenfor dette vil jeg se på hvordan demokratiforståelsen i rammeplan er med på å påvirke forståelsen av barn som samfunnsborgere og hvordan demokratiforståelse er med på å påvirke samfunnsborgerbegrepet i et barneperspektiv.

2.0. Teoretisk tilnærming

Her vil jeg forklare og drøfte sentrale begreper i oppgaven. Ord som medvirkning og demokrati vil bli skrevet om i barnehagesammenheng hvis ikke noe annet er nevnt. Jeg kommer til å starte med å

forklare hva rammeplan er, og gi et historisk tilbakeblikk på denne. Med utgangspunkt i min problemstilling og valg av metode vil jeg starte teorikapitlet med å beskrive rammeplanen og kort om utviklingen av begrepet demokrati. Videre vil jeg skrive om demokratibegrepet i barnehagesammenheng og ulike teoretiske syn på demokratiforståelse og hvordan man skal jobbe med barn for at de skal få grunnleggende kunnskap om demokrati. Jeg vil også belyse og utdype medvirkningsbegrepet siden det har vist seg å være et sentralt begrep når det kommer til demokrati og demokratiforståelse. Med utgangspunkt i min underproblemstilling på barn som samfunnsborgere vil jeg utdype samfunnsborgerbegrepet og medborgerskap slik at leserne får en bedre forståelse for begrepene når jeg skal bruke disse i drøftingsdelen.

2.1. Rammeplan

I 1975 ble den første loven om barnehager (barnehageloven) vedtatt, og denne ble i 1995 videre utarbeidet og endret. Denne endringen innebar blant annet at det skulle fastsettes en rammeplan for barnehagen. Formålet med rammeplan var å konkretisere barnehagens rolle og oppgaver overfor barn og foreldre (Kunnskapsdepartementet, 2015). Rammeplanen har også som hensikt å være med å forsikre at alle barn over hele landet får et kvalitetsmessig og likeverdig barnehagetilbud (Korsvold, 2020).

Rammeplanen har flere ganger blitt endret og revidert, og som nevnt innledningsvis var siste endring i 2017. Målet med rammeplan er at personalet i barnehagen skal ha en ramme for planlegging, gjennomføring og vurdering av barnehagens virksomhet, men skal også gi informasjon til foreldre, eier og tilsynsmyndighet over hva som kan og skal forventes av barnehagen (Kunnskapsdepartementet, 2015). Rammeplan redegjør for barnehagens samfunnsmandat, som innebærer at barnehagepersonalet skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, samt fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 7). Rammeplanen er delt inn i flere deler og har sju fagområder. I de sju fagområdene er det tydelige forventinger til personalet hvordan man skal jobbe med fagområdet. Under hvert fagområde står det først hva fagområdet skal bidra til for barna, og til slutt i hvert fagområdet er overskriften «personalet skal», etterfulgt av konkrete føringer på hvordan personalet skal jobbe med fagområdet for å nå målene.

2.1.1 Demokrati og medvirkning i rammeplan.

Kapittel 4 i rammeplan omhandler barns medvirkning og referer til barnehageloven, grunnloven og Fns barnekonvensjon. Dette for å understreke flere styringsdokumenter og lover som omhandler at barn har rettigheter når det kommer til å ytre og prege sin egen hverdag. Under kapitlet blir det nevnt at barnehageansatte må være bevisste på barnas ulike uttrykksformer sånn at de kan tilrettelegge for medvirkning ut i fra barnas forutsetninger. Medvirkning blir nevnt under de fleste fagområder og legger føringer for at pedagogisk arbeid med fagområdene skal inneholde medvirkning og være åpen for innspill fra barna. I fagområdet nærmiljø og samfunn blir barns medvirkning forklart som noe som skal være med å legge grunnlaget for videre innsikt og forståelse av deltakelse i et demokratisk samfunn (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 56).

2.2 Demokrati

I Norge har vi et representativt demokrati som også kan bli kalt for indirekte demokrati: folket velger sine representanter til Stortinget, fylkestinget og kommunestyret gjennom valg (Thorsen, 2019). Denne typen demokrati er ikke nødvendigvis så mye utbredt i selve barnehagen, men allerede i skolen kan barna få førstehåndserfaring med indirekte demokrati i forbindelse med valg av elevrådsrepresentanter. I barnehagen er flertallsdemokrati mer vanlig, hvor beslutninger tas på grunnlag av hva flertallet ønsker. Som de fleste demokratiske metoder har også denne sine svakheter, ved at det kan være barn som sjeldent får sitt forslag gjennomført (Larsen & Slåtten, 2015, s. 270). Flertallsdemokrati krever at de ansatte er observante og legger merke til hvem som sjelden eller aldri får sine forslag stemt igjennom og sørger for at disse barna også kan føle seg hørt. Flertallsdemokrati er en rask og enkel prosess men har mange hull i seg hvis man skal forstå den som den eneste måten å gjennomføre demokratiske prosesser i barnehagen. For å sørge for et bredere spekter i demokratiforståelsen og utførelsen i barnehagen må barnehageansatte ta i bruk flere metoder for å sørge for at hele barnegruppen vil erfare demokrati men også føle at deres meninger har kraft i seg og blir gjennomført.

En vanlig form for demokrati i barnehagen er en deliberativ demokratiforståelse som omhandler barns samtale med voksne og og andre barn som viktig. Disse ytringene kan man ta i bruk for å påvirke barnehagens prosesser. Barnehagens ansatte må derfor enten observere barna i lek og samtaler med andre barn for å høre hva de er opptatt av og hvilke meninger de har og deretter la

dette påvirke barnehagens praksis (Larsen & Slåtten, 2015, s.272). Verbalspråket til barna blir mer utviklet og tydeligere etter hvert som barna blir eldre, som betyr at når det gjelder barn som ikke har utviklet et tydelig språk må man ta hensyn for forutsetningene barn har for å ytre sine meninger og se helheten i barns uttrykk for å se hva de mener (Larsen & Slåtten, s. 275).

Demokrati har gjennom årene fått stort fokus og flere teorier og synspunkter har kommet på banen i lys av dette. Psykologen John Dewey (1916) mener at demokrati er mer enn bare en styreform, det er en måte å leve på, og dette er sagt å være kjennetegnet til Dewey's demokratiforståelse. Dewey (1916) bygger sin filosofi på at for å lære noe så må man oppleve det, og dette gjennom samhandling med andre mennesker. Dewey (1916) mener at for å få en forståelse av demokrati må man oppleve demokratiske prosesser som inkluderer flere individer med ulike meninger om samme tema, og krever at prosessen har deltakere som har kunnskap om temaet. Pedagogen Gert Biesta støtter også vinklingen av at man skal bli kjent med demokratiet må man lære gjennom demokratiet (2012, s.117). Disse konkrete erfaringene i praksis vil være med styrke barnets forståelse av demokrati.

En viktig del av demokrati i praksis er å gi barn konkrete erfaringer med demokratiske prosesser for å forstå dem. Marita Lindahl (2005) mener at den viktigste delen av demokratiforståelse vil være å gi konkrete opplevelser, og at barnehagen skal være demokratisk og ved å følge grunnleggende demokratiske prinsipper gi barna en forståelse av demokrati i samfunnet. Hun presiserer også viktigheten i voksenrollen og at barnehagens ansatte er rollemodeller for barna og derfor må håndheve og følge demokratiske prinsipper selv for å vise barna at også voksne er demokratiske.

2.3 Medvirkning

Demokrati handler om å ha innflytelse på valg og beslutninger som tas, derfor vil også medvirkningsbegrepet være tett knyttet til demokrati. Medvirkning er et ord som går igjen i de fleste fagområder i rammeplan og er et veldig sentralt ord i barnehagen. Ordet er i barnehagesammenheng veldig komplekst og har også sterk tilknytting til flere fagområder i rammeplan samt et eget kapittel tilegnet medvirkning i barnehagen. Barnehageloven har en egen paragraf (§3) som heter Barns rett til medvirkning,.

Berit Bae (2006) presiserer viktigheten av bevisstgjøringen og deltakelsen fra barnehagepersonalet

for at barns medvirkning skal realiseres i praksis. Hun spesifiserer at gjennomførelsen av barns medvirkning blir til et politisk-pedagogisk prosjekt for personalet med mål om å følge loven. Hun mener at fokuset bør være at medvirkning må bli integrert i barnehagens praksis.

Bae (2006) problematiserer bruken av medvirkningsbegrepet i barnehagen hvis man ikke har kjennskap til prinsippene som §3 i Fns barnekonvensjon er forankret i. Dette kan føre til at ordet medvirkning blir synonymt til ordet bestemmelse noe som vil være å simplifisere begrepet. Bae (2006) mener at de voksnes barnesyn er viktig når man skal fremme medvirkning sammen med barna. Det kreves at de barnehagepersonalet er støttende til barnet og at de ser på barna som deltakende subjekter og lytter til barna. Bae påpeker også viktigheten av at barn skal få oppleve at deres erfaringer gjelder. Dette spesielt i konflikter som kan oppstå i barnehagen skal de aktuelle partene få ytre sin erfaring, selv om de er ulik andres barn. Bae understreker at de ansatte selv er pålagt å gi plass for medvirkning i barnehagen og at det alltid skal være i samsvar med ansvar og barnets alder og modenhet til beslutninger. Dette blir også understreket i rammeplan (2007) og barnehageloven §3.

2.4. Samfunnsborger og medborgerskap

På grunnlag av flere lover og styringsdokumentene knyttet til barn kan man og se på barn som samfunnsborgere. Samfunnsborger er en samlebetegnelse som omfatter barnets rettigheter overfor staten og statens plikter overfor barnet (Larsen & Slåtten, 2015, s. 272). Selv om barn regnes som samfunnsborgere er det viktig å ikke bare se på barndommen og barnehagen som en prosess av hvordan barna skal bli gode borgere som voksne. Barn er først og fremst barn, og da vil også begrepet samfunnsborger når det kommer til barn være annerledes enn når det gjelder voksne.

Siden barnehagen er en av de arenaene der barn bruker store deler av dagen vil også det å være en samfunnsborger og alt det medfører bli praktisert i barnehagen (Pålerud, 2015, s.48). Når man snakker om samfunnsborgerskap eller borgerskap vil tilhørighet være en sentral del av begrepet. Forståelsen av barn som samfunnsborgere kan også sies å være sterkt preget av tilhørighet til et fellesskap og en plass der barn kan være seg selv og som borgere med egenverdi i et større fellesskap (Pålerud, 2015, s.48). Borgerskap for barn vil også handle om hvordan barn opplever tilretteleggingen for å utøve borgerskap og hvordan de opplever det å få være med å styre sin egen hverdag og påvirke den (Pålerud, 2015, s.50)

I samarbeid med Berit Bae har Eide & Winger (2006) skrevet et kapittel i temahefte om medvirkning utgitt av Kunnskapsdepartementet om medvirkning, demokrati og medborgerskap. Eide og Winger skriver om begrepet medborgerskap og hvordan dette begrepet handler om hvordan det for barn er å utvikle en identitet og få muligheten til å føle seg betydningsfull i et samfunn. Medborgerskap vil innebære det å utvikle en identitet og føle seg akseptert som individ i et større felleskap. Eide & Winger (2006) skriver at barnehagen kan sees på som et mini-samfunn hvor mange mennesker med ulike forutsetninger i ulike posisjoner og forestillinger møtes for å skape en felles virksomhet. Dette er med på å gjøre barnehagen til en viktig arena for læring av demokratiske prosesser og væremåter.

3. Metode

I dette kapittelet skriver jeg om mitt valg metode og gjør rede for hva den valgte metoden er og hvordan den anvendes. Jeg skriver også om metodekritikk og prøver å belyse de utfordringer og etiske hensyn jeg som forsker må være bevisst på ved bruk av den aktuelle forskningsmetoden.

3.1. Valg av metode

Metode handler om hvilke verktøy vi kan bruke for å hente inn informasjon på en systematisk måte, for å undersøke virkeligheten på (Halvorsen, 2008, s. 20). Thagaard (2018) skriver at valg av metode må velges på grunnlag av det man vil undersøke, og skal helst gjenspeile det som vil best mulig hjelpe forskeren og utforske det valgte tema. For å velge metode til min bacheloroppgave måtte jeg finne ut hvordan jeg ville hente ut den informasjonen som var nødvendig for å skrive min oppgave. Jeg ville analysere og se på rammeplanens føringer og hva som står i den, for å undersøke hvordan den påvirker demokratiforståelsen i barnehagen. Med min problemstilling var det naturlig å ha en tekstanalytisk metode siden det var en bestemt tekst jeg ville se på, og en mere generell forståelse enn konkrete barnehager. Valget kom derfor på en form for tekstanalyse, og med grunnlag i min problemstilling og underproblemstillinger valgte jeg å bruke diskursanalyse siden spenningen mellom struktur og spontanitet og barn som samfunnsborgere kan anses som diskurser.

3.2. Dokumentanalyse

Kunnskap og informasjon kan innhentes på flere måter, og innenfor forskingen kaller vi disse metoder. Metoder som tar for seg tekster som utgangspunkt har som formål å tolke og filtrere

informasjonen i tekstene som er bortenfor våre nærmeste omgivelser og vårt sanseapparat. Formålet med metoder som tar for seg tekstanalyser er å prøve å trekke slutninger om de forhold, ideer og intensjoner som er gitt til oss av forfatteren i den gitte teksten (Bratberg, 2019, s.11). I denne oppgaven har jeg valgt å undersøke rammeplan som er et styringsdokument, og i den anledning vil det være rimelig å foreta en dokumentanalyse som en inngang til diskursanalysen.

Dokumentanalyse som metode anvendes når målet er å få en forståelse av innholdet i dokumentet eller dokumentene som man analyserer (Duedahl & Jabobsen, 2010, s.71).

I en dokumentanalyse skal forskeren samle inn relevant data som skal analyseres for å få frem sammenhenger og informasjon ut i fra det forskeren ønsker å finne ut av (Grønmo, 2004, s.120).

Dokumentanalyse som metode gjør at forskeren ikke selv henter data ute i felten, men benytter seg av dokumenter eller tekster som er skrevet med et annet formål enn det forskeren bruker dem til.

Det er også viktig å poengtere at i dokumentanalyse må man være bevisst på forfatterens intensjon med dokumentet ikke alltid er i samsvar med leserens oppfattelse av det teksten formidler (Duedahl & Jabobsen, 2010, s.52).

3.2. Diskursanalyse

Begrepet diskurs blir brukt i flere fag og på ulike måter. På grunnlag av dette måtte jeg se på flere begrepsforklaringer av ordet for å så finne det som best beskriver diskurs i min gitte kontekst.

Likheten i definisjonene av begrepet diskurs er at det er en tekst eller et utsagn som har blitt brukt i en bestemt kontekst. Hagemann (2019) skriver at ordet kan bety samtale, vidløftig drøftelse eller dispuTT, men at det også kan brukes i en sammenhengende rekke språklige enheter, som er ytret i en gitt kontekst. Denne forklaringen blir også støttet opp av Bratberg (2019) som skriver at diskurs viser til det konkrete som blir sagt eller skrevet og viktigheten av rammene av ytringen. Neumann (2001) skriver at en diskurs er et system for frembringelse av et sett utsagn og praksiser. Med dette mener Neumann at diskurser er ressurser for hvordan vi skal forholde oss til verden (Bratberg, 2019, s.35).

I min sammenheng vil analysen bli preget av flere diskurser innenfor rammeplan, som også kan regnes som en diskurs i seg selv. I rammeplan vil ytringene være det skriftlige som står i rammeplan, og den gitte konteksten eller rammene vil barnehagen og alt det omhandler. Innenfor rammeplanen vil jeg se på hvordan hvordan de ulike diskursene som omhandler demokrati og hvordan dette er med på å påvirke demokratiforståelsen i barnehagen. De ulike ytringene jeg finner

i rammeplanen vil anses som diskurser innenfor rammeplan.

Diskursanalyser vil normalt være avgrenset til et gitt sett datamateriale (Bratberg, 2019, s.24). Diskursanalyse fungerer som en fellesbetegnelse for flere tilnærminger som kan brukes for å undersøke ulike fenomen og praksiser, inkludert tekster (Skovholt & Veum, 2014, s.33). I en diskursanalyse er det viktig å ha kjennskap til kontekst og avsender. Konteksten må være tydelig sånn at den som skal forstå diskursen skjønner hvordan den skal oppfattes, men den som skal forstå diskursen må også ha kjennskap til avsender for å kunne vite avsenders hensikt (Skovholt & Veum, 2014, s.40).

3.4. Metodekritikk og forskerrollen.

Diskursanalyse kan bære preg av forskerens fortolkninger, som kan føre til diskursanalyser kan oppfattes som subjektive. Derfor er det viktig å at forskeren er bevisst på dette under analyseringen av de utvalgte tekstene. Bratberg (2019) skriver at diskursanalyse skal gå i kjernen av en gitt sak for å finne ut hvorfor samfunnet er sånn som det er, hvordan ulike praksis oppstod og hvordan disse kan reproduseres, og det er viktig at forskeren er bevisst på at en diskursanalyse handler om å finne svar på spørsmål om oppfatninger og perspektiver på verden, ikke selve tilstedeværelsen av verden der ute. Når man bruker diskursanalyse bør forskeren være tydelig på hvilke dokumenter eller diskurser som blir analysert og hvilke analytiske verktøy forskeren tar i bruk. Leseren av analysen må også få vite hvordan forskeren har gått frem for å analysere datamaterialet (Bratberg, 2019, s.62). Ved å bruke lengre sitater i analysedelen min håper jeg å øke reliabiliteten, da dette kan være med å synliggjøre prosessen og konkretisere det datamaterialet jeg har analysert (Skrede, 2018, s.159)

Etterprøvarhet og reliabilitet er viktig stikkord når det kommer til forskning. Diskursanalyse kan bære preg av for eksempel hvilke tekster som er valgt som aktuelle datamateriale, hvilke analytiske verktøy forskeren bruker eller forskerens subjektive fortolkning av datamaterialet (Bratberg, 2019, s.63). Dette skal jeg være bevisst på når jeg videre dykker inn i rammeplanens diskurser om demokratikratiforståelse, og spenningen mellom struktur og spontanitet i barnehagen ut i fra rammeplanens som styringsdokument. Når man analyserer tekster og i mitt tilfelle diskurser kan det å være åpen og synliggjøre hvordan jeg har analysert datamaterialet være med på å gjøre forskningen mere transparent for leseren (Thagaard, 2016, s.202). Dette for å forhåpentligvis

forhindre at diskursanalysen blir for subjektiv, men heller at leseren kan være med på mine tankeprosesser og se hvordan jeg har forstått og analysert de diskurser jeg har valgt å belyse.

4. Analyse

I min analyse vil jeg først se på utviklingen av rammeplan og hvordan demokrati og demokratiforståelse har fått en større plass i dagens rammeplan ved å se tilbake på tidligere utgaver. Jeg vil se videre på overskriften **demokrati** som vi finner i rammeplan fra 2017 og ha et stort fokus på det språklige og tolkninger av det som står. Jeg har også valgt å trekke frem ulike kapitler som jeg mener er relevante når man skal se på diskurser om demokrati og demokratiforståelse i rammeplan. Etter å ha sett og analysert på de mest sentrale plassene rammeplan implementerer demokratibegrepet og/eller plasser man kan finne føringer som er knyttet til demokratiforståelse, vil jeg analysere og belyse de mest sentrale plassene i rammeplan vi finner føringer om struktur. Her trekker jeg også frem fagområder som er sentrale når det kommer til planlegging og jeg vil også belyse hvordan rammeplan pålegger barnehageansatte strukturert og planlagt arbeid. Med analysen vil jeg forhåpentligvis ha et grunnlag for å videre gjøre en drøfting av diskurser i demokratiforståelsen i rammeplan og ha et spesielt fokus på struktur opp imot barnas spontane innspill til barnehagehverdagen. Hvis ikke noe annet er sagt, vil jeg alltid henvise til den gjeldende rammeplanen for 2017.

4.1. Demokratibegrepets utvikling i rammeplan

Begrepene demokrati og demokratiske samfunn blir nevnt i alle rammeplanene, men det er tydelig at begrepene får større plass i den nyeste (2017) utgaven. I innholdsfortegnelsen til rammeplan (2017) kan vi se at under kapittel 1, barnehagens verdigrunnlag, finner vi en overskrift som heter demokrati. Ser man på rammeplan fra 2006 finner vi ikke demokrati som egen overskrift (Kunnskapsdepartementet, 2006). Det at begrepet nå har fått en større og mer tydelig plass i rammeplan kan tyde på at demokrati og demokratiforståelse er en diskurs som skal ha en mer synlig og konkret plass i rammeplan.

Fagområdet nærmiljø og samfunn er det eneste fagområdet som nevner begrepet demokrati. I rammeplanene fra 2017 og 2006 blir demokrati nevnt men det er likevel en vesentlig forskjell på hvordan begrepet blir brukt. Sisert fra rammeplan (2017) «Barnas medvirkning i barnehagens hverdagsliv legger grunnlaget for videre innsikt i og erfaring med deltakelse i et demokratisk

samfunn.» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 56) og rammeplanen fra 2006 «Barns medvirkning i det indre liv i barnehagen kan være første skritt for å få innsikt i og erfaring med deltakelse i et demokratisk samfunn.» (Kunnskapsdepartementet, 2006, s. 39). Ordvalget er sentralt i disse setningene, man kan se at under rammeplan fra 2017 skriver man at barns medvirkning i barnehagen er med å legge grunnlaget, men i 2006 er man mere usikker og bruker **kan være det første steget** istedet. Dette kan tolkes som at man nå har mer innsikt i hvordan medvirkning og deltakelse har større innvirkning enn tidligere antatt. Setningen i rammeplan fra 2006 antar at det kan være med å gi en forståelse for demokrati, men i 2017 skriver man at barns medvirkning **legger** grunnlag for videre innsikt i og erfaring med demokrati. Ordvalgene i rammeplanene har endret seg veldig som er med på å styrke betydningen av demokrati og dens plass i rammeplan.

4.2. Demokratibegrepet i rammeplan

I analysen min har jeg valgt å ta utgangspunkt i og ha størst fokus på de kapitler i rammeplan som nevner begrepet demokrati og andre begreper som kan knyttes til demokrati. Dette for å ha fokus på det konkrete rammeplan skriver om demokrati og de diskursene som man finner sammen med begrepene. Jeg har lagt stor vekt på språklige virkemidler og hvilke diskurser som er i de aktuelle kapitlene i rammeplan. Analysen vil ta for seg kapitler som skriver noe om demokrati og medvirkning og har en tilknytning til begrepene. Det vil også være en analyse av kapitler som tar for seg planmessighet og struktur. Dette gjør jeg for å videre drøfte spenningsfelt spontanitet og struktur.

4.2.1. Demokratibegrepet under overskriften «demokrati» i rammeplan.

Under overskriften «demokrati» i rammeplan for 2017 står det «Økt mangfold og individualisering gir behov for demokratiforståelse, respekt for forskjellighet og positive holdninger til å leve sammen i fellesskap» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8). Det står at demokratiforståelse er noe vi har behov for i barnehagen, men ikke direkte for hvordan vi skal oppnå denne forståelsen for demokrati. Videre står det «Gjennom å delta i barnehagens fellesskap skal barna få mulighet til å utvikle forståelse for samfunnet og den verden de er en del av» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8). Her blir igjen ordet **forståelse** brukt, men i denne sammenheng med samfunnet og verden de er en del av. Norge er et demokratisk samfunn, så når rammeplan skriver samfunnsforståelse kan man tolke at det også innebærer forståelse for demokrati og Norge som som et demokratisk land. Ordet

deltakelse i setningen er også sentral for hvordan man skal tolke og forstå setningen. Ordet deltakelse handler om det å ta del i noe som også kan sees som synonymt til medvirkning.

Deltakelse blir igjen nevnt i avsnittet, men nå med ordet demokrati som kan være med å hjelpe å forstå hva rammeplan mener med demokrati, «Alle barn skal kunne få oppleve demokratisk deltakelse ved å bidra og medvirke til barnehagens innhold, uavhengig av kommunikasjonsevner og språklige ferdigheter.» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8). Her skriver rammeplan at **alle** barn **skal** få delta og bidra og medvirke på barnehagens innhold. Denne setningen setter store krav til barnehageansatte til å legge opp til at barn skal få påvirke hverdagen sin, dette i lys av definisjonene av medborger og samfunnsborger kan tilsi at denne setningen legger opp til at man skal tolke barn som samfunnsborgere, og at medborgerskap skal være en del av barnehagehverdagen. I siste del av setningen blir det også presisert at dette skal praktiseres uavhengig av kommunikasjonsevner og språklige ferdigheter, noe som kan tolkes inn mot de som har andre uttrykksformer enn det verbale eller har funksjonsnedsettelse som gjør at det kan være vanskelig å bruke språket til å ytre sine meninger. Her legger rammeplan ansvar på den enkelte i personalet til å se alle barn ut i fra deres forutsetninger. Det synes å være en gjennomgående diskurs i rammeplan at demokratibegrepet blir definert som noe som omhandler alle, uansett forutsetninger. En annen diskurs som blir tydeliggjort er kravet til personalet som skal tilrettelegge for demokratiske prosesser i barnehagen, spesielt når det ikke blir tydelig utdypet hva en demokratisk prosess er eller hvordan legge tilrette for demokrati med barna.

Neste setning i avsnittet omhandler individet og «Ulike meninger og perspektiver skal få komme til uttrykk og være utgangspunkt for utviklingen av barnehagen som demokratisk fellesskap.» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 9). Her presiserer rammeplan at man skal være åpen og forståelsesfull for at barn kan ha ulike meninger og dette er med på å utvikle barnehagen som en arena for demokrati. Igjen så skriver rammeplan noe man kan koble til medborgerbegrepet, hvor individet er en del av et større fellesskap, men skal likevel anerkjennes som et individ med egne meninger (Eide & Winger, 2006). Fellesskapbegrepet i denne setningen igjen er med på å bygge opp forståelsen for at de demokratiske prosessene skal omfatte hele barnehagen og det at demokrati er noe som gjøres for fellesskapet.

«Barnehagen skal bidra til at barna får forståelse for og slutter opp om demokratiske verdier og normer som ligger til grunn for det samfunnet vi har i dag. Barnets åndsfrihet skal anerkjennes.» Er

de to siste setningene i rammeplan (2017) under demokratioverskriften. Her blir det igjen pålagt barnehagepersonalet å legge tilrette for en forståelse av demokrati, og dette begrunnet i vårt samfunn som er bygget på demokratiske verdier. Igjen blir demokrati og samfunnet nevnt i samme setning, som kan tolkes som at barnehagen er en viktig arena for å få grunnleggende innsikt og erfaring med demokrati som store deler av samfunnet er bygget rundt. For å analysere den siste setningen må først åndsfrihetbegrepet forklares. Mørreaunet & Gunnestads (2019) har igjennom en spørreundersøkelse om grunnleggende verdier fra barnehagens formålsparagraf skrevet om åndsfrihet. Der blir åndsfrihet definert som et fellesbetegnelse som omhandler ytringsfrihet, religionsfrihet, informasjonsfrihet og tankefrihet. Med denne definisjonen kan man bedre se hva rammeplan mener med denne setningen og hvorfor den er i demokratiavsnittet. Gjennomgående i avsnittet om demokrati er det lagt vekt på at demokrati og demokratiske prosesser innebærer alle barn og at alle barn har like rettigheter til å ytre sine meninger og få påvirke barnehagen. Derfor kan man tolke åndsfrihetbegrepet og den siste setningen som en presisering på at uansett hva man skal ytre, hvilken religion man tilhører eller velger og hvilke tanker man har skal man på lik linje med alle barn få være med å delta i demokratiske prosesser i barnehagen. Dette er med igjen på å fremheve det rammeplanens diskurs om fellesskap og at individforståelsen handler om at man skal sees på for den man er, og at alle barn i barnehagen er en del av fellesskapet og barnehagesamfunnet.

Under demokratiavsnittet i rammeplanen ser man flere diskurser som fungerer som en rød tråd gjennom hele avsnittet. Tydelig er individets plass i barnehagen, at alle barn skal bli sett på for den de er og at man skal anerkjenne alles meninger. I rammeplan blir det ordrett nevnt språklige ferdigheter og kommunikasjonsevner, som viser at det er en diskurs i rammeplan som handler om at alle barn skal få delta på lik linje. En fellesnevner i kapitlet og føringene kan sees å være at man skal anse barnehagen og barnegruppen som et eget fellesskap og som et eget samfunn. Det er tydelig at rammeplan har vektlagt ord og setninger som skal fremheve at alle barn er individer med ulike meninger men at på tross av ulikhet rundt meninger er man alle en del av et større fellesskap og samfunn. Her igjen kan man trekke paralleller til barn som samfunnsborgere i barnehagen. En annen diskurs i avsnittet kan være i spenningen mellom det allerede planlagte i barnehagen når man blir pålagt å åpne for demokratiske prosesser og medvirkning i en hverdag som krever planmessighet og forutsigbarhet.

4.2.2. Demokratibegrepet i fagområdet nærmiljø og samfunn.

Jeg velger å trekke frem fagområdet nærmiljø og samfunn på grunn av at det er det eneste fagområdet som nevner demokratibegrepet. Selv om begrepet demokrati kun blir nevnt i en setning er det flere setninger og som omhandler samfunnet, verden og at barna skal få kunnskap om samfunnet, noe som kan trekkes paralleller til demokratiforståelse. Setningen som nevner demokratibegrepet er «Barnas medvirkning i barnehagens hverdagsliv legger grunnlaget for videre innsikt i og erfaring med deltakelse i et demokratisk samfunn.» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 56). Det at rammeplan her skriver at medvirkning hos barn legger grunnlaget tolkes som at man har kunnskap og erfaring om at medvirkning er en viktig forutsetning for å gi innsikt i hvordan et demokratisk samfunn er. I setningen etter står det «Gjennom utforskning, opplevelser og erfaringer skal barnehagen bidra til å gjøre barna kjent med eget nærmiljø, samfunnet og verden.»(Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 56), som fremhever en diskurs som synes å være gjennomgående i rammeplan, at det kreves at personalet skal legge tilrette for konkrete opplevelser med demokrati i barnehagehverdagen.

4.3. Kapittel 4 i Rammeplan: barns medvirkning .

Siden demokratibegrepet ofte blir brukt i den gjeldende rammeplan sammen med begrepet medvirkning vil jeg også se på hvordan kapittelet om om barns medvirkning er med på å påvirke hvordan demokratiforståelsen i rammeplanen er. Første setning er «Barnehagen skal ivareta barnas rett til medvirkning ved å legge til rette for og oppmuntre til at barna kan få gitt uttrykk for sitt syn på barnehagens daglige virksomhet, jf. barnehageloven § 1 og § 3, Grunnloven § 104 og FNs barnekonvensjon art. 12 nr. 1.» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 57). I barnehageloven §1 så blir demokratibegrepet brukt i siste setning: «Barnehagen skal fremme demokrati og likestilling og motarbeide alle former for diskriminering.» (Barnehageloven , 2005, §1). Her referer rammeplanen til et styringsdokument som nevner demokrati, men det er ingen konkrete eksempler på hvordan demokratibegrepet skal forstås eller eksempler på demokratiske prosesser. Grunnloven §104 nevner ikke direkte demokratibegrepet, men setningen: «Dei har rett til å bli høyrde i spørsmål som gjeld dei sjølve, og det skal leggjast vekt på meininga deira i samsvar med alderen og utviklingssteget.» (Grunnloven, 2014, §104) denne setningen kan har store likhetstrekk til det rammeplan skriver under demokratiavsnittet sitt om at alle barn skal få anledning til å ytre seg, bli hørt og delta (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8). Fns barnekonvensjon artikkel 12 nr. 1 tar for seg barnets rett til å gi uttrykk for sine meninger.

Partene skal garantere et barn som er i stand til å gjøre danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet. (Barne og familiedepartementet, 1989).

I likhet med de andre styringsdokumentene som blir nevnt under barns medvirkning kan man trekke paralleller til demokratibegrepet, med at barn skal få lov til å ytre seg og ha synspunkter om det som vedrører barnet. I fns barnekonvensjon artikkel 12 nr. 1, rammeplanens kapittel om barns medvirkning og barnehageloven §1, blir det presisert at medvirkning og deltakelse skal skje i samsvar med barnets forutsetninger, dette innebærer barnets alder og modenhet til å ta valg som vedrøre seg selv. Etter å ha sett i disse lovene og styringsdokumentene som omhandler barn ser det ut som det er en diskurs i dem som omhandler at barns medvirkning og ytring er en viktig del av barndommen.

4.4. Rammeplanens føringer om planlagt pedagogisk arbeid.

Det er flere plasser i rammeplan der det ordrett blir skrevet at det som foregår i **skal** være planlagt og tilfredsstillende rammeplanens føringer. Disse føringene er de som er med på å skape diskursen om kompleksiteten i det å ha en hverdag preget av demokrati og medvirkning, når så mye av hverdagen trenger å være planlagt og forutsigbar.

4.4.2. Kapittel 2 i rammeplan, ansvar og roller.

I dette kapittelet i rammeplan står det oppført hva som forventes av de ansatte i barnehagen, men spesielt oppført er barnehageeier, styrer og barnehagelærer som har egne overskrifter med tekst under. Under overskriften pedagogisk leder står det «Den pedagogiske lederen skal veilede og sørge for at barnehageloven og rammeplanen oppfylles gjennom det pedagogiske arbeidet.»

(Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 16), som setter tydelig krav til den pedagogiske leder om at det som står rammeplan og barnehageloven skal følges. Når jeg analyserer denne setningen henviser den til styringsdokument som både oppfordrer og krever demokrati og medvirkning, men også styringsdokument som har tydelige føringer for hva som skal skje i barnehagen, ikke bare demokratiske prosesser. Her igjen kommer diskursen om det strukturelle og det spontane opp igjen og setter press på den pedagogiske leder.

4.4.3. Kapittel 7 i Rammeplan: Barnehagen som pedagogisk virksomhet.

Kapittel 7 er et kapittel som omhandler flere aspekter ved planlegging, dokumentasjon og vurdering av barnehagen som pedagogisk virksomhet. I de to første setningene dukker det igjen opp setninger som presiseres at barnehagehverdagen skal planlegges men samtidig har barna rett til medvirkning: «Barnehagen skal være en pedagogisk virksomhet som skal planlegges og vurderes. Barn og foreldre har rett til medvirkning i disse prosessene.» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 37). Videre i kapitlet blir det å ha planlegging forsvart med at man kan lettere vurdere barnehagens arbeid og for eksempel årsplan brukes for å gi informasjon til myndighetsnivåer om barnehagens arbeid. (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 37).

4.4.4. Kapittel 8, barnehagens arbeidsmåter

Kapittel 8 har store likhetstrekk til kapittel 7 når det kommer til å kreve strukturert arbeid men samtidig sette krav om medvirkning i dette strukturerte arbeidet. «Arbeidsmåtene skal ivareta barnas behov for omsorg og lek, fremme læring og dannelse og gi barn mulighet for medvirkning.» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 43) er første setning i kapitlet, og her kommer medvirkningsbegrepet opp. Ser man under overskriften **personalet skal** så blir det lagt stor vekt på barnets medvirkning og barns innspill. Første setning her gir tydelig føringer når det kommer til barns påvirkning av hverdagen sin: «[...] ta utgangspunkt i barnas erfaringer, interesser, synspunkter og initiativ i barnehagens daglige arbeid og ved valg og gjennomføring av tema og prosjekter.»(Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 43).

4.4.5. Rammeplanens fagområder.

I rammeplan er det sju fagområder, som alle har ulike tema. Et likhetstrekk som går igjen i alle fagområdene er overskriftene **hva** fagområdet skal bidra med for barna og **hva personalet skal**, hvor det står hvordan personalet skal jobbe med fagområdet. Det at hvert fagområde har krav til hva fagområdet skal gjøre for barna og hvordan personalet skal jobbe med fagområdet kan implisitt forstås som at for å jobbe med fagområdene krever det planlegging og struktur i barnehagehverdagen for at de ansatte skal klare å nå de føringene rammeplan har.

5. Drøfting og funn.

Her vil jeg med utgangspunkt i analysen belyse det jeg har funnet om demokratiforståelse i

rammeplan. Jeg vil ta for meg demokratibegrepet, hvordan det blir brukt og hvordan man kan tolke rammeplanens føringer når det kommer til demokrati og demokratiforståelse. På bakgrunn av rammeplanens føringer til demokrati vil jeg også sette dette i lys av samfunnsborgerbegrepet og hvordan diskursene i rammeplan er med på å gi en forståelse og tilknytting til medborgerskap. Til slutt vil jeg drøfte og belyse barns spontanitet opp imot struktur, og de diskursene som rammeplan innebærer angående dette. Dette på grunnlag av at barns demokrati og rammeplanens føringer som omhandler demokrati har stort fokus på spontanitet og at barna skal få påvirke hverdagen. Dette kan problematiseres ser man dette i barnehagepersonalets ståsted når det også er diskurser i rammeplan som pålegger og krever struktur og planlagte aktiviteter i hverdagen for å oppfylle styringsdokumentene. Jeg vil også presisere at min drøfting er basert på rammeplanens diskurser og har fokus på språklige virkemidler som blir brukt i rammeplan, derfor vil det være at min drøfting vil være på et mer overordnet nivå og være basert på rammeplanens føringer, og ikke den enkelte barnehage sin praksis.

5.1. Diskurser om demokratiforståelse i rammeplan.

Det er tydelig at demokrati har fått en større og mere tydelig plass i dagens rammeplan sammenlignet med sine forgjengerne. Begrepet blir brukt flere plasser og med et eget avsnitt kan man tolke det som at dette er noe som skal ha større fokus enn det tidligere har hatt. Det som er manglende i rammeplan er konkrete eksempler på hvordan gjennomføre demokrati i barnehagen, og hva det er. Demokratibegrepet blir oftest brukt sammen med ord som medvirkning, delta og bidra. I analysen belyser jeg også hvordan rammeplan legger opp til at det er konkrete opplevelser og praksiser som barna må oppleve for å få kjennskap til demokrati og forståelse for hva demokrati er. Konkrete opplevelser og demokrati i praksis er en stor del av demokratiforståelsen ifølge Eide og Winger (2006), som har skrevet om demokrati og hvordan barn tilegner seg demokratisk kompetanse. I temahefte om barns medvirkning (2006) er det et eget kapittel som omhandler nettopp dette, det blir presisert viktigheten av fokuset på det praktiske for å få en forståelse for demokrati. Det at rammeplan legger stort fokus på det praktiske legger opp til et konstruktivistisk syn på læring, som ifølge Dewey (1966) er en viktig måte for mennesker å tilegne seg kunnskap om demokratiske prosesser og prinsippene demokrati er bygget opp av.

Demokratiske prosesser blir aldri helt presisert eller konkretisert så det er nødvendig med forkunnskap om hva som er demokrati for barn for å oppnå det rammeplan pålegger personalet. Det

at medvirkningsbegrepet blir brukt i sammenheng med demokrati tyder på at medvirkningsbegrepet er en viktig og sentral del i barnehagedemokrati. Bae (2006) har i temahefta om barns medvirkning problematisert og sett nærmere på hvordan demokratiske prosesser er for alle barn, uansett forutsetninger. Rammeplan skriver at demokrati og medvirkning er for alle barn, uansett kommunikasjonssevne og uttrykksformer. Bae (2006) trekker frem barn med funksjonshemninger og barn med minioterspråklig bakgrunn kan ha vanskeligheter med å ytre seg verbal, noe som gjør at demokrati og medvirkning ikke bare baserer seg på det verbale, men selve helheten i barnets uttrykk. Observasjon vil i disse tilfellene være en sentral del av tilretteleggingen av demokrati for de som ikke ytrer seg verbalt. Personalet blir pålagt å observere disse barna i hverdagen, og eventuelt snakke med foreldre for å innhente informasjon som igjen kan hjelpe personalet med at de som har andre ytringsmetoder enn det verbale å få ta del i demokratiske prosesser. Dette vil også være relevant med småbarn som enda ikke har ferdigutviklet verbalt språk og bruker derfor andre måter å ytre seg på, dette blir også presisert i rammeplan.

Rammeplan pålegger at hverdagen i barnehagen skal preges av demokrati og at dette er noe alle barn skal få oppleve. Presiseringen med at det skal være demokratiske prosesser i barnehagen og at hverdagen skal være basert på barns medvirkning er en faktor som kan være med på å sette ytterligere press på barnehagepersonalet når det kommer til å strukturere og planlegge hverdagen. Rammeplanen skriver at hverdagen til barna skal være preget av deres innspill. Det at demokratiske prosesser skal være med å prege barnehagens innhold ble nevnt i avsnittet om demokrati, og pålegger de ansatte å bruke barns innspill og ytringer når de skal planlegge hverdagen. Jeg belyste også flere punkter i rammeplan som omhandlet hvordan hverdagen er nødt til å være planlagt, på grunnlag av alt som rammeplan pålegger oss i forhold til andre fagområder. Dette gjør at hverdagen også må være preget av konkrete aktiviteter som på forhånd er planlagt for å klare å oppfylle de føringene som rammeplan legger opp til. Det er en diskurs i rammeplan som tar for seg at det som foregår i barnehagen ikke bare skal være organisert av de voksne men også være preget av barns innspill. Dette kan være med på å skape en interessekonflikt, hvor pedagogisk leder er pålagt å følge føringene gitt av kunnskapdepartementet i forhold til rammeplan og fagområdene, og på den andre siden har du barnas innspill som ikke nødvendigvis er med på å følge opp disse føringene

5.2. Barn som samfunnsborgere og medborgerskap

Som nevnt i teoridelen ble samfunnsborger og medborgerskap i et barneperspektiv definert som et

individ som med sine meninger får utøve ytringer som er med på å påvirke et fellesskap eller et samfunn (Pålerud, 2015, s.50). Dette begrepet er relevant i sammenheng med rammeplan når man ser på de diskursene som dukker opp når man ser nærmere på begrepet demokrati, særlig på grunn av at barnehagen i økende grad har blitt anerkjent som en del av utdanningsløpet og som en del av dannelsesprosessen til å bli gode borgere. Det ser ut til å være en gjennomgående diskurs i flere fagområder og kapitler i rammeplan som omhandler individforståelse og forståelse for at man er ulike og kan ha ulike meninger og synspunkt, men på tross av ulikheter har man like rettigheter når det kommer til demokrati og medvirkning.

Det var flere setninger og føringer i rammeplan som legger opp til at barn på individnivå skal få lov til å ytre og føle seg hørt, som kan trekkes paralleller til samfunnsborgerbegrepet. Det har i de siste årene vært en økning i diskurser innenfor aktuelle styringsdokumenter og lover som omhandler barn, som ser på barn som kompetente individer som skal være med på påvirke sin egen hverdag (Kjørholt, s.12, 2010). Barnehagen kan på flere måter betraktes som et eget samfunn, og med tanke på at barnehagen er en arena der barna tilbringer store deler av sin våkne tid vil det også være en av de plassene barna har mest tid til å være med å oppleve hvordan det er å være del av et samfunn av flere individer. Om barn er samfunnsborgere eller når man blir samfunnsborgere er det flere ulike synspunkter på, men det ser ut til å være en felles enighet over at alle barn skal bli samfunnsborgere en eller annen gang. Barn skal bli demokratiske samfunnsborgere som skal samhandle med andre mennesker men også selv få ytre og bli hørt. Begrepet samfunnsborger og medborgerskap blir ikke nevnt i rammeplan men likevel er det relevante begreper når det er snakk om demokrati og forståelsen av demokrati i barnehagen.

Ord som fellesskap og samfunn blir nevnt flere ganger i rammeplan, som begge er ord tett knyttet til det å være samfunnsborger. I et barneperspektiv handler det å være samfunnsborger i stor grad om de lover og styringsdokument som omfatter demokrati, retten til å bli hørt og påvirke hverdagen. Barnehagehverdagen er preget av planmessighet og struktur, noe som innebærer at rom for å utøve borgerskap for barna også må planlegges. Det å utøve borgerskap i barnehagen innebærer demokratiske praksiser som igjen skal kunne påvirke barnehagens praksis, noe rammeplan legger opp til når det blir nevnt at barn skal få påvirke hverdagen sin. Biestas (2006) fellesskapsorienterte tilnærming til demokrati mener at det er menneskets ønske om tilhørighet som er utgangspunktet for demokrati. Deltakelsen på prosesser som er på å endre praksiser og organiseringer mot en større

grad av likeverdig praksis kaller Biesta for subjektivisering. Ifølge Biesta vil subjektivisering og demokrati sammen innebære at man blir møtt for den man er i et fellesskap av ulike og likeverdige mennesker (Pålerud, 2006, s.52) Ser man på Biestas forståelse for subjektet i demokratiet kan man trekke paralleller til rammeplanens føringer for å se individet for den man er, i et større samfunn. Rammeplan påpeker at det er økt mangfold og individualisering i dagens barnehage som gir økt behov for demokratiforståelse og respekt for hverandres ulikhet for å sammen leve i fellesskap. (Kunnskapdepartementet, 2017)

5.3. Struktur og spontanitet

Demokratiforståelsen og demokratiske prosesser i barnehagen tolker jeg etter min analyse å ha stort fokus på det å ytre seg, bli hørt og ha mulighet til å være med å prege barnehagehverdagen. Det blir også nevnt at erfaring er en av forutsetningene for å oppnå demokratiforståelse, som setter krav til barnehagehverdagen at det er plass og rom for å påvirke hverdagen. Det å ha konkrete opplevelser for å få kunnskap og forståelse for demokrati er det flere teoretikere som har presisert viktigheten av, herunder Dewey (1966*) som mener at en av de viktigste forutsetningene for demokratiforståelse er samhandling med andre mennesker. Det er store likhetstrekk i Deweys teori om at for å få en forståelse for demokrati trengs det konkrete erfaringer, og at disse handlingene skjer sammen med andre mennesker for at man skal få en forståelse av at demokrati er noe som omfatter flere personer enn bare seg selv. Deweys syn på demokrati finner man i rammeplan flere steder, hvor blant annet demokrati og samfunn blir brukt flere plasser i rammeplan (Kunnskapdepartementet, 2017), som tyder på at rammeplan vil at de demokratiske prosessene skal innebære flere barn for å få en forståelse av demokrati i et samfunnsperspektiv. Disse konkrete erfaringene kan stå i fare når det også er diskurser i rammeplan som setter krav til struktur og planmessighet. Spesielt her er det fagområdene som alle har overskriften **personalet skal** som skriver noe om hvordan personalet skal jobbe med fagområdene. Det å ha konkrete mål å jobbe etter fører til at barnehagen er nødt til å ha struktur og være preget av de voksnes planlagte aktiviteter for å nå målene som rammeplan har satt. Det er også viktig å presisere at det ikke kun er skriftlige og målbare aktiviteter som er nødvendig i barnehagen, men også andre hverdagsaktiviteter som både voksne og barna er avhengig av.

I barnehagehverdagen kommer man ikke unna personalmøter, foreldremøter, refleksjonsgrupper, matpause og generelt tilgjengeligheten til de ansatte. Dette er forutsetninger som er med på å

påvirke hvordan hverdagen må gjennomføres. Grunnleggende behov som mat, søvn, baderomsituasjoner og for eksempel hjelp til påkledning og avkledning i garderobe vil også være med på å sette føringer for hvordan en barnehagehverdag vil være strukturert. Dette er noe alle barnehager gjennomfører på daglig basis, for dette er grunnleggende elementer i barnehagelivet til et barn. Disse legger føringer for hvordan hverdagen blir utformet og sammen med føringene fra rammeplan og mål innad den så har man allerede skapt seg et bilde av hvordan barnehagehverdagen må være for å gjennomføre det som allerede er pålagt barnehagen og det som er essensielt i livet til et barn. Med disse planlagte aktivitetene som krever struktur skal man også få inn demokratiske prosesser som åpner opp for medvirkning og deltakelse i hverdagen. I min analyse av rammeplan belyste jeg både diskurser som omhandler det planlagte, samt det spontane. Dette for å vise at rammeplan har to diskurser som kan problematiseres og skape problemer for hverandre. På den ene siden har man demokrati, medvirkning og barns spontane uttrykk, på den andre siden har man kravet til planmessighet og struktur i hverdagen.

Rammeplan skriver under barnehagens arbeidsmåter i kapittel 8 at personalet skal veksle mellom spontane og planlagte aktiviteter (Kunnskapdepartementet, 2017). I temahefte om barns medvirkning har Aud Eli Kristoffersen (2006) skrevet et kapittel om barns medvirkning i planleggings- og vurderingsarbeidet. Hun poengterer at barnas rett til medvirkning ikke skal tolkes som at det er barna som skal planlegge hverdagen, men heller at personalet skal bli mer bevisst på sin praksis og planlegge ut i fra barns ytringer. Kristoffersen nevner flere metoder som brukes for å innhente informasjon fra barna som igjen skal brukes til å påvirke planleggingen i barnehagen, blant annet intervju, barnemøter og barnesamtaler. Kristoffersen problematiserer også den deliberative demokratiforståelsen med at det hjelper ikke å gjennomføre disse prosessene hvis det ikke blir gjort alvor av det og påvirker barnehagens praksis. Kristoffersen presiserer videre at barns medvirkning kan være vanskelig å oppnå ved bruk av spesielle teknikker eller spesielle program, barns medvirkning må heller være en del av den implementerte praksisen i barnehagen skal den oppleves som genuin.

Barnas demokratiske prosesser og medvirkning på barnehagen er i stor grad preget av personalets holdninger og praksis. Rammeplan legger i liten grad konkrete føringer for hvordan barnehagepersonalet skal gjennomføre demokratiske prosesser og hvordan de skal jobbe i spenningsfeltet mellom struktur og spontanitet. Dette kan tolkes som at personalet har større

muligheter til å tilpasse arbeidsmåtene etter sine forutsetninger. På en annen måte kan man også se det på som at det stiller større krav til personalet i å selv finne metoder for demokrati og selv lære seg å utvikle en demokratisk praksis i barnehagen. Personalets demokratiforståelse er avgjørende for hvordan barna selv oppnår en demokratiforståelse og setter rammer for demokratiske prosesser i barnehagen (Pålerud, s.16-17, 2015).

6. Avslutning og oppsummering

Som presisert i drøftingsdelen og analysen virker det å være flere gjennomgående diskurser i rammeplan vedrørende demokratiske prosesser i barnehagen, hvordan de gjennomføres og at det er praktiske og konkrete opplevelser som forventes. Det er likevel mangel på konkrete demokratiske prosesser og hvordan man skal gjennomføre de. Dette fører til at det stilles store krav til den enkelte ansatte i barnehagen for å selv inneha kunnskap om demokratiske prosesser, men også til utdanningsinstitusjonene til å lære bort hva demokrati er, og kan være i barnehagen. Med utgangspunkt i revideringen av rammeplan og de endringene dette har medført for demokratibegrepet, kan være en diskurs som viser til at kunnskapdepartementet vil at demokrati skal ha en større og mere tydelig plass i barnehagen. Demokratiforståelsen i rammeplan ser ut til å være tett knyttet til medvirkning og deltakelse, og at barna skal føle tilhørighet til fellesskapet i barnehagen. Rammeplan presiserer at personalet skal se på barnet på enkeltindividsnivå og legge opp til at individets meninger og ytringer skal få være med å prege fellesskapet i barnehagen. Rammeplan omtaler demokrati som en plattform som skal brukes for å påvirke og prege hverdagen, men det er også viktig å påpeke at hverdagen er preget av mange individ som kan ha helt ulike meninger som kan være motstridende. Tolket ut i fra rammeplan virker demokrati å handle mye om muligheten til å ytre seg, føle seg hørt og sett, og få grunnleggende forståelse for hvordan demokrati praktiseres i Norge

Selv om begrepet samfunnsborger eller medborgerskap aldri blir nevnt i rammeplan virker det ut i fra min analyse å fortsatt være sentrale begrep å drøfte når man snakker om demokrati i et barneperspektiv. Definisjonen av det å være samfunnsborger virker å være tett knyttet til rammeplanens føringer når det kommer til felleskapsforståelse og det å være med å påvirke samfunnet man lever i. Det at rammeplan skriver at barn skal lære seg om demokrati og ha demokratiske prosesser i barnehagen for å få en begynnende forståelse på samfunnet kan være en diskurs som omhandler at man fra tidlig alder skal føle seg som en del av et samfunn og at man har

en rett til å utøve borgerskap i de samfunn man aktivt tar en del av.

Diskursen som omhandler spenningsfeltet struktur og spontanitet kan ses å være tydelig når man har presisert og belyst alt som **skal** gjøres ifølge rammeplan. Når man ser på disse føringene og skal utøve demokratiske prosesser som også er en av føringene fra rammeplan legger det opp til et spenningsfelt som kan føre til vanskeligheter i barnehagens praksis. En viktig forutsetning i dette spenningsfeltet er hvordan man skal tolke ulike demokratidiskurser i rammeplan, hva rammeplan mener med sine føringer og hvordan man skal tolke føringene når det ikke er konkrete eksempler. Barns spontane uttrykk og medvirkning i den strukturerte og planlagte hverdagen kan være med å skape en forståelse for hva demokrati i barnehagen er, og det viser seg å være en diskurs som handler om at dette dilemma er opp til personalet å håndtere ut i fra sine egne forutsetninger.

7.0 Referanseliste

Barne og familiedepartementet. (1989). FNs konvensjon om barnets rettigheter. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf

Barnehageloven. (2005). LOV-2005-06-17-64. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>

Biesta, G. J. J. (2006). *Beyond learning. Democratic education for a human future*. Boulder, CO: Paradigm Publisher.

Bratberg, Ø (2019) *Tekstanalyse for samfunnsvitere* (2.utg.) . Oslo: Cappelen damm akademisk.

Dewey, J. (1966) [1916]. *Democracy and Education*. New York: The Free Press.

Duedahl, P. & Jacobsen, M., H. (2010). *Introduktion til dokumentanalyse*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Eide, B.J & Winger, N. (2006). Dilemmaer ved barns medvirkning. I Bae, B. Eide, B.J & Winger, N. *Temahefte om barns medvirkning* (28-40) Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskapelig metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.

Grue, J. (2019, 16. august). *Diskurs*. Hentet fra: <https://snl.no/diskurs>

Grunnloven. (2020). LOV-1814-05-17. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17-m>

Gunnestad, A. & Møreanet, S. (2019). Åndsfrihet og tilgivelse – barnehagens «glemte» verdier? Barnehagers arbeid med verdier. *Prismet*, 70(3), 281-300. <https://doi.org/10.5617/pri.7149>

Halvorsen, K. (2008). *Å forske på samfunnet: en innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg.). Oslo: Cappelen akademisk forlag.

Kjørholt, A. T. (Red.). (2010). *Barn som samfunnsborgere - til barnets beste?* Oslo: Universitetsforlaget.

Kosvold, T. (2020, 28. januar). *Barnehageloven*. Hentet fra: <https://snl.no/barnehageloven>

Kristoffersen, A. E. (2006). En forskjell som må føre til en forskjell. I B. Bae, B. J. Eide, N. Winger & A. E. Kristoffersen, *Temahefte om barns medvirkning* (52-78) Oslo: Kunnskapsdepartementet

Kunnskapsdepartementet. (2006). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*: Hentet fra <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/kd/reg/2006/0001/ddd/pdfv/282023-rammeplanen.pdf>

Kunnskapsdepartementet. (2015). *Tid for lek og læring — Bedre innhold i barnehagen*. (Meld. St. 19 (2015–2016)). Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-19-20152016/id2479078/sec3>

Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Hentet fra <https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>

Larsen A., K & Slåtten M., V. (2015). *En bok om oppvekst* (4. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.

Lindahl, M. (2005). Children`s Right to Democratic Upbringings. *International Journal of Early Childhood*, 37, (3), 33-47. <https://doi.org/10.1007/BF03168344>

Neumann, I., B. (2001). *Mening, materialitet, Makt: En innføring i diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget

Pålerud, T. (Red). (2015). *Demokratiske praksiser barnehagen*. Bergen: Fagbokforlaget

Skovholt, K. & Veum, A. (2014). *Tekstanalyse – ei innføring* Oslo: Cappelen damm akademisk

Skrede, J. (2018). *Kritisk diskursanalyse*. Oslo: Cappelen Damm

Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse*. Bergen: Fagbokforlaget

Thorsen, D., A (2019, 7. mai). *Norges politiske system*. Hentet fra https://snl.no/Norges_politiske_system